

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A gondnokság alá helyezés és a támogatott
döntéshozatal egymáshoz való viszonyrendszere**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/12/11

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
A cselekvőképesség alapelvei.....	3
Nemzetközi jogi normák hatása a hazai szabályozásra	4
Alaptételek a Polgári Törvénykönyvben a helyettes döntéshozatali mechanizmusokról.....	6
A gondnokság alternatívája: a támogatott döntéshozatal hazai szabályozása	10
A támogatott döntéshozatal alkalmazásának nehézségei.....	11
A cselekvőképesség korlátozásának európai megközelítései	12
A cselekvőképesség korlátozása a bírói gyakorlatban.....	14
Bírói döntések és szakértői vélemények, - avagy meddig terjed az orvosszakértő kompetenciája a gondnoksághoz szükséges feltételek megállapítása során.....	15
A bírói döntések indokolási problémái.....	17
Cselekvőképesség és választójog: a kizárás jogi feltételei és alkotmányos vonatkozásai	17
A személyes meghallgatás jelentősége: az alperes állapotának és érdekeinek felmérése	21
Megítélt ügycsoportok a bírói gyakorlatban: a feltételezések határai	23
A támogatott döntéshozatal a bírósági gyakorlatban tényleges alternatíva vagy elhanyagolt lehetőség?	26
Kivételes esetek: a támogatott döntéshozatal alkalmazása.....	29
Összegzés	31
Irodalomjegyzék.....	33

Bevezetés

A magyar Alaptörvény elismeri, hogy vannak olyan alapvető jogok, amelyek az embert születésénél fogva, emberi minőségéből fakadóan megilletik. Ezen jogok korlátozása csak szigorú feltételrendszer betartása mellett valósulhat meg.¹ Az alapjogi jogviszonyok szubjektív oldalán az alanyi jogi jogosultság, a joggal való élés lehetősége áll. A joggal való élést korlátozza a gondnokság alá helyezés, ugyanis a cselekvőképtelennek nyilvánított személy mindenekelőtt elveszíti szerződéskötési és jognyilatkozattételi képességét, így saját nevében, az érdekeinek megfelelően jogainak nem tud érvényt szerezni. A bíróság jogosult korlátozni az egyén cselekvőképességét, az ilyen intézkedések törvényileg meghatározott célja, hogy védelmet nyújtsanak a kiszolgáltatott állapotban lévő – úgy, mint mentális zavarral vagy fogyatékossgal élő – embereknek. A dolgozatom középpontjában annak vizsgálata áll, hogy a gondnokság intézménye meg tud-e felelni ezen elvárásnak, valamint, hogy megfelelő és szükséges támogatást nyújt-e az érintetteknek. Kiemelt figyelmet fordítottam a támogatott döntéshozatal intézményére, különösen annak vizsgálatára, hogy a nemzetközi egyezményekkel összhangban valódi alternatívát jelent-e a gondnokság intézményével szemben. Az elemzést alapvetően az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépése után indult bírósági eljárásokra építettem fel. A kutatásom során a hazai és nemzetközi szakirodalmat is felhasználva, a téma alapos és több szempontú elemzését céloztam meg.

A cselekvőképesség alapelvei

A jognyilatkozatok egyik legfontosabb érvényességi kelléke a cselekvőképesség, aki nem cselekvőképes önállóan nem tehet érvényes jognyilatkozatokat.² A 2013. évi V. törvény (Ptk.) alaptétele az, hogy minden ember cselekvőképes, ez a cselekvőképesség szerződéskötési képességet és jognyilatkozattételi képességet is jelent polgári jogi értelemben. A jog tehát azt feltételezi, hogy minden ember képes felismerni a saját érdekeit, az érdekeinek megfelelően eljárni, és akaratát egyértelműen kinyilvánítani. A cselekvőképes egyénnek képesnek kell lennie arra, hogy előre lássa jognyilatkozatainak következményeit, amelyeket viselnie kell, vagyis képesnek kell lennie a felelős döntéshozatalra. Ha az egyén nem képes cselekményeinek következményeit előre látni és érdekeinek megfelelően eljárni, a jog nem ismerheti el őt

¹ Magyarország Alaptörvénye I. cikk

² WEISS EMILIA.: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1969. 75. p.

cselekvőképesnek.³ A gondnokság alá helyezés célja tehát éppen az, hogy megóvja a belátási képességgel nem vagy korlátozottan rendelkező személyt a számára hátrányos jognyilatkozatok tételének következményeitől.⁴ A törvényszövegből az is egyértelműen látszik, hogy milyen módon korlátozható a cselekvőképesség és hogy ki jogosult az elrendelésére. A Ptk. alapján a cselekvőképesség korlátozására csak szigorú feltételek mellett és kivételesen kerülhet sor olyan mentális állapotban lévő személyek esetén, akiknek jogai érvényesítéséhez elengedhetetlen a gondnok igénybevétele. Fontos megjegyezni, hogy a cselekvőképesség korlátozásának elrendelésére főszabály szerint a bíróság jogosult, a korlátozásra irányuló jognyilatkozat semmis.

Nemzetközi jogi normák hatása a hazai szabályozásra

A Ptk. 2014. március 15.-ei hatálybalépésével jelentősen hatott a joggyakorlatra, ennek egyik oka, hogy a szabályozás megváltoztatása megkövetelte a jogalkalmazói gyakorlat számára a szemléletváltást is. A szemléletváltás implikálása azért is szükségeltetett, mert a hazai szabályozást meg kellett feleltetni a Magyarország által is ratifikált ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezményének (CRPD). Az egyezmény célkitűzése, hogy minden aláíró országban a cselekvőképesség korlátozására minél szűkebb körben, csak a legszükségesebb esetekben kerüljön sor. Magyarország az elsők között ratifikálta a 2007. évi XCII. törvénnyel az egyezményt,⁵ amely quasi „*primus inter pares*” szerepet tölt be, ugyanis ez az első olyan kötelező erejű nemzetközi jogi dokumentum, amely kifejezetten a fogyatékossgal élő emberek jogainak védelme érdekében született meg. Az ENSZ egyezmény rendelkezik a választójog kérdéséről is, miszerint a fogyatékkal élő személyek a politikai közösség tagjainak tekintendők és semmilyen esetben sem elfogadható, hogy fogyatékoságukra hivatkozva elvegyék választójogukat.⁶

A CRPD 12. cikke szól a törvény előtti egyenlőségről. Ez az alapelv természetesen az Alaptörvényből is levezethető. Az egyezményt aláíró országok garantálják, hogy eljárásaikban a fogyatékossgal élőket hátrányos megkülönböztetésben nem részesítik és elismerik, hogy az

³ NYÍRŐNÉ KISS ILDIKÓ: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai. *Családi Jog*, 2023/3. 1-7. p.

⁴ DÓSA ÁGNES: Cselekvőképesség és gondnokság Németország, Svájc, Ausztria és egyes kelet-európai államok jogában. *Állam- és Jogtudomány*, 2001/1-2. 38-84. p.

⁵ BOROS ZSUZSA: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében. *Családi Jog*, 2023/2. 19-25. p.

⁶ HOFFMANN ISTVÁN - KISS VALÉRIA - MALÉTH ANETT - TÓKEY BALÁZS: *A gondnoksági perek empirikus vizsgálata*. A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, az NKFIH által támogatott alap kutatás (FK 132513)

élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti őket a jog- és a cselekvőképesség. Az egyezmény nem kíván új jogot alkotni, hanem összefüggően fogalmaz meg tilalmakat az aláíró országok számára a hátrányos megkülönböztetést illetően, megerősítve ezzel a fogyatékossgal élő személyek jogi helyzetét.⁷

A részes államok továbbá kötelezettséget vállaltak arra, hogy intézkedéseket fogyanatosítanak annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek az esetlegesen szükséges és megfelelő segítséget megkapják cselekvőképességük gyakorlásához. Paradigmaváltásként értékelhető az esetlegesség kiemelése, ugyanis az egyezmény ezzel azt kívánja hangsúlyozni, hogy előnyben részesíti a támogatott döntéshozatalt és csak végső eszközként ismeri el a cselekvőképesség bárminemű korlátozását. Párhuzamot vonva a ENSZ egyezmény és a Ptk. között kiemelendő, hogy a Ptk. a cselekvőképesség korlátozását tekinti az alapvető jogintézménynek, a támogatott döntéshozatalról csak a 2:38§ rendelkezik, részletszabályait külön törvény tartalmazza. A CRPD elveivel és rendelkezéseivel (cselekvőképességet érintő jogi beavatkozások korlátozása) alapvetően ellentétes a magyar szabályozás, amelynek a korlátozás áll a középpontjában.⁸ Az ellentmondást a 2012-es felülvizsgálat során (T/7971. sz. törvényjavaslat) a CRPD Bizottság is észlelte és felhívta Magyarország figyelmét, hogy oldja fel az egyezmény végrehajtásából eredő kötelezettségek és a belső jog közötti ellentmondásokat.⁹

Az egyezményben foglaltak végrehajtásának ellenőrzésére került felállításra a CRPD Bizottság a 35. cikk alapján. A Bizottságnak a tagállamok nyújtanak be meghatározott időközönként jelentéseket, amelyek magukba foglalják az általuk fogyanatosított intézkedéseket az egyezményben foglalt kötelezettségek teljesítése érdekében. A jelentést az adott országnak a Bizottság előtt meg kell védenie, ahogyan Magyarország utoljára 2022-ben védte meg saját jelentését. A védezen irányított kérdések hangzottak el többek között azzal kapcsolatban, hogy Magyarország milyen lépéseket tett az utolsó jelentés óta annak érdekében, hogy elősegítse a támogatott döntéshozatal intézményének térnyerését a helyettes döntéshozatali mechanizmusokkal szemben. A jelentés védeze előhívta a már 2012-ben is fennálló problémát, miszerint a helyettes döntéshozatali mechanizmusok hazánkban az erőteljes jogkorlátozó jellegükre való tekintettel ellentétesek a CRPD által megfogalmazott irányelvekkel. A legfontosabb kérdésre, vagyis, hogy hogyan lehetne eljutni mind a gyakorlatban, mind

⁷ BOROS 2023, 19-25. p.

⁸ HOFFMANN, A gondnoksági perek empirikus vizsgálata

⁹ Magyarország Kormánya: T/7971 sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, előadó: Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter – 2012 július

jogszabályi szinten ahhoz, hogy az egyén önrendelkezési jogát legkevésbé korlátozó támogatott döntéshozatal intézménye élvezzen prioritást, még nem sikerült teljeskörűen választ találni. A Bizottság elmarasztalta Magyarországot, mert fenntartotta a Ptk. szerinti helyettes döntéshozatali rendet, amely ellentmond a CRPD 12. cikkének.

Pozitívként értékelhető, hogy Magyarországon 2023 óta az alkotmányos jogok védelméért felelős alapvető jogok biztosa feladatkörébe tartozik, hogy monitorozza a hazai joggyakorlatot, és intézkedéseket foganatosítson annak érdekében, hogy a CRPD-ben foglaltak hiánytalanul érvényesülni tudjanak. Az ombudsman ugyan nem hozhat másokra nézve kötelező erejű döntéseket, de javasolhatja a visszasságok orvoslását és akár szabálysértési vagy fegyelmi eljárást is indíthat. A CRPD 33. cikkének megfelelően akár beadvány hiányában is folytathat hivatalból eljárást, hogy azon fogyatékosággal élő személyek, akik nem képesek jogaik érdekében fellépni vagy aránytalan nehézséget jelentene nekik egy beadvány írása, megkapják a megfelelő jogvédelmet.¹⁰ Az alapvető jogok biztosa már 2016-ban is figyelmet fordított a gondnokság alatt állók alapvető emberi jogainak érvényesülésére. Az ombudsman jelentésében több, a fogyatékosággal élő személyek megsegítésére specializálódott intézmény véleményét is kikérte a helyettes döntéshozatali mechanizmusok és a támogatott döntéshozatal gyakorlati működésével kapcsolatban. Az Értelmi Fogyatékosok Fejlődését Szolgáló Magyar Down Alapítvány elnöke az ombudsman kérésére kifejtette álláspontját, amellyel végül a hatályos gondnoksági rendszer diszfunkcióira világított rá: *„a CRPD ideáitól és a szociális munka szakmai attitűdjétől semmi nem áll távolabb, mint a gondnokságra vonatkozó jelenlegi magyar jogi és közigazgatási gyakorlat”*.¹¹

Alaptételek a Polgári Törvénykönyvben a helyettes döntéshozatali mechanizmusokról

A hatályos Ptk. második könyve, azon belül is a második rész foglalkozik a cselekvőképesség kérdésével. A jogalkotó eltérően szabályozza a kiskorúak és a nagykorúak cselekvőképességének korlátozását. A nagykorúakra vonatkozóan egyértelműen megadja a törvénykönyv az anyagi jogi feltételrendszert, vagyis a per során bizonyítandó tényeket. A részleges és teljes korlátozás esetén is vizsgálendő a nagykorú mentális zavara, továbbá, hogy mentális zavara következtében belátási képessége tartósan és teljeskörűen hiányzik e, vagy csak

¹⁰ BOROS 2023, 19-25. p.

¹¹ *Az alapvető jogok biztosának jelentése* (2016): AJB 2709/2016. számú ügyben Csikós Tímea és Kozicz Ágnes előkészítő munkája nyomán

tartósan, időszakonként visszatérően csökkent.¹² A belátási képesség vizsgálata azonban problémás, hiszen a Ptk. nem adja meg a belátási képesség fogalmát. A fogalmi meghatározás elengedhetetlen lenne, hiszen a joggyakorlatban is nagy hangsúlyt fektet a bíróság a belátási képesség vizsgálatára, aminek tisztázásához nélkülözhetetlen az érintett közvetlen, részletes, személyes meghallgatása. A Ptk. továbbá nagy hangsúlyt fordít az egyéniesítésre, így vizsgálni kell, hogy az adott személy esetén a családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel indokolt-e egyáltalán a gondnokság alá helyezés. Fontos szempont, hogy a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha más módon – ami nem érinti a cselekvőképességet – is biztosítható az egyén jogainak védelme. A szükségesség-arányosság szab korlátot a jogintézménynek, csak az összes feltétel teljesülése esetén jogszerű a cselekvőképesség korlátozása. A négy feltétel sorrendisége is releváns, hiszen azok egymásra épülnek.¹³ A *contrario* ha bármelyik feltétel nem teljesül az érintett cselekvőképessége nem korlátozható.¹⁴ Végtére is a saját érdekeik érdekében fellépni képes személyek szükségtelen korlátozása nem célja a jogintézménynek. A gondnokság intézménye elsődlegesen a mentális zavarral élő egyének személyes és egzisztenciális biztonságának elősegítésére jött létre. A rendszer tételezett célja, hogy a belátási képességgel nem rendelkező jogképes személy egy külső szereplő bevonásával megkapja a cselekvőképességének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítséget. Ezzel egyidejűleg azonban a gondnokság alá helyezett személy autonómiáját jelentősen korlátozza, hiszen egy külső személy hozza meg az érintett helyett a legszemélyesebb ügyekben is a döntést.¹⁵

A 2009-es polgári törvénytervezet (ún. „Vékás-kódex”) egyes nívumai is bekerültek a ma általunk is ismert Ptk. szabályozási anyagába, emellett az 1959-es régi Ptk. bizonyos rendelkezéseit is hatályában fenntartotta a jogalkotó. Már a régi Ptk. is utalt a gondnokolt kiemelt helyzetére, ezt mutatja az a szabályozás is, amely szerint a gondnok, amikor a gondnokolt nevében jár el, nem hagyhatja figyelmen kívül annak akaratát és választásait.¹⁶ Azonban megfogalmazási probléma, hogy lehetőség szerinti figyelembevételről beszél a hatályos Polgári Törvénykönyv is, tehát ha a gondnok úgy ítéli meg, akár mellőzheti is a gondnokolt kívánságait. A 2009-es törvénytervezet rendkívül fontos újításai közül kiemelendő a támogatott döntéshozatal intézményének beiktatása és az előzetes jognyilatkozat intézményének szabályozása.¹⁷ A 2009-ben előterjesztett törvénytervezettel kapcsolatban a

¹² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:19§, 2:21§

¹³ Kúria Pfv.II.20.901/2018/9.

¹⁴ Kúria Pfv.II.20.198/2019/7.

¹⁵ HOFFMANN, A gondnoksági perek empirikus vizsgálata

¹⁶ 1959. évi IV. törvény 15/A§

¹⁷ 2009. évi CXX. törvény 2:18§

kodifikáció korábbi irányítója, Vékás Lajos szigorú bírálatot fogalmazott meg, a néhai Sólyom László köztársasági elnök pedig politikai vétóval illetve azt.¹⁸ A 2009. évi CXX. törvényt a kritikák ellenére beiktatta az országgyűlés, az Alkotmánybíróság azonban alkotmányellenesnek ítélte és hatályon kívül helyezte.¹⁹

A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezései a hatálybalépés idején jelentős vitákat váltottak ki. A legsúlyosabb kritikát az alapvető jogok biztosa fogalmazta meg a törvényszöveggel kapcsolatban. Az ombudsman a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozatáról szóló 2:22§ (1) és (2) bekezdéseket kifogásolta, kérte az Alkotmánybíróságtól a rendelkezések megsemmisítését, mivel álláspontja szerint alaptörvényellenesek és nem összeegyeztethetőek a CRPD 12. cikkével. A biztos érvelésében kifejtette, hogy a Ptk. azon rendelkezése, mely szerint cselekvőképtelen nagykorú nevében gondnoka jár el, ellentétes az emberi méltósághoz való joggal, emellett sérti a magánszférához való jogot is. Az Alkotmánybíróság határozatban utasította el az indítványt, kimondva, hogy az egyezmény 12. cikkének való megfelelést többek között a támogatott döntéshozatal intézménye biztosítja. A tizenöt tagból álló testület álláspontja szerint a cselekvőképesség akár teljes korlátozása is a gondnokolt jogügyleti képességét korlátozza, az élete más területeire viszont nincs hatással.²⁰

A 2014-ben hatályba lépett polgári jogi rendelkezések jelentősen hatottak a joggyakorlatra abban a tekintetben is, hogy kötelezővé vált az ügycsoportok megjelölése, amelyekre a cselekvőképesség részleges korlátozása vonatkozik. A Ptk.-ba azonban – a régi Ptk.-val ellentétben – nem kerültek be konkrétan megnevezett ügycsoportok, ennek célja, hogy a bíróság kötetlenül, az egyéni érdekeket maximálisan figyelembevée határozhassa meg az ügycsoportokat és azok számát. A bíróság így az egyedi élethelyzetekhez tudja a jogintézményt igazítani és garantálja a gondnokság alá helyezés adott helyzethez rugalmasan igazodó jogkövetkezményeinek megállapítását.

A Ptk. garanciális szabályokat is megad a cselekvőképesség korlátozásával kapcsolatban, ilyen a gondnokság felülvizsgálatának határozott időhöz kötése. A bíróságnak tehát kivétel nélkül minden gondnoksági per lezárásakor meg kell adnia a gondnokság alá

¹⁸ Országgyűlés, 225. ülésnap (2012.10.03.), 3-113. felszólalás (forrás:

https://www.parlament.hu/web/guest/folyamatban-levo-torvenyjavaslatok?p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=aZ8tcYNq&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D225%26p_felsz%3D3%26p_felszig%3D113%26p_aktus%3D3)

¹⁹ 51/2010. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2010, 328

²⁰ 11/2014. (IV. 4.) AB határozat, ABH 2014, 476, 481.

helyezés kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának idejét. A cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év, míg a cselekvőképesség teljes korlátozásánál nem lehet későbbi, mint tíz év. A felülvizsgálat iránti eljárást a gyámhatóság indítja meg hivatalból, a kérelem irányulhat a gondnokság fenntartására, módosítására, de akár megszüntetésére is.²¹

A Ptk. rendelkezései alapján önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy minden olyan ügyben, amely nem tartozik a bíróság által megjelölt ügycsoportba.²² A korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személy a bíróság által megadott ügycsoportokban csak gondnokának hozzájárulásával tehet érvényes jognyilatkozatot. Azonban gondnokának hozzájárulása nélkül is tehet személyes jellegű jognyilatkozatokat, továbbá köthet a mindennapi élet fedezéséhez szükséges kisebb jelentőségű szerződéseket. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy rendelkezhet jövedelme bíróság által meghatározott hányadával, erre a részre kötelezettséget is vállalhat. Külön kiemeli a Ptk., hogy a gondnokolt a szokásos mértékben ajándékozhat, továbbá nincs korlátozás arra nézve sem, hogy olyan szerződést kössön, amiből kizárólag előnye származik.²³

A teljesen korlátozó gondnokság alatt álló személy jognyilatkozata főszabály szerint semmis, nevében - a Ptk. irányadó szabályai szerint - a gondnoka járhat el. A gondnoknak a cselekvőképtelen nagykorú kívánságait az őt érintő jognyilatkozat megtételekor lehetőség szerint figyelembe kell vennie. Nem semmis azonban a gondnokolt által kötött és teljesített, különösebb megfontolást nem igénylő, mindennapi életben tömegesen előforduló csekély jelentőségű szerződés.²⁴ A részlegesen korlátozó cselekvőképességgel ellentétben ehelyütt a Ptk. nem szól a gondnokolt által tett személyes jellegű jognyilatkozatok érvényességéről. Tehát számos családjogi, személyes jellegű jognyilatkozat nem tehető meg érvényesen a gondnok hozzájárulása nélkül, még házasságkötés sem. Azonban a magyar szabályozás házasságkötésre irányuló korlátozása ellentétes a CRPD. 23. cikkével, amely az otthon és családi élethez való jogról rendelkezik. A részes államok ugyanis az egyezmény aláírásával kötelezettséget vállaltak arra, hogy biztosítják a fogyatékkal élő személyek házasságkötéshez és családalapításhoz való jogát.

²¹ Ptk. 2:29§

²² Ptk. 2:19§ (5)

²³ Ptk. 2:20 §

²⁴ Ptk. 2:22§

A gondnokság alternatívája: a támogatott döntéshozatal hazai szabályozása

A 2013. évi V. tv. újításai közül kiemelendő a támogatott döntéshozatal intézményének bevezetése. A jogintézmény alkalmazása nehézkes ugyanis egy 2016-ban lezajló társadalomtudományi kutatás szerint a helyi gyámhatóságok és bíróságok nem sok információval rendelkeznek az új intézményről és annak alkalmazhatóságáról annak ellenére, hogy 2013 óta a jogrendszerünk részét képezi.²⁵ A támogatott döntéshozatal a gondnokság alternatívája kívánna lenni, az intézmény emiatt alapvetően egy teljesen más megközelítést is igényelne, mint a gondnokság. A támogatott döntéshozatal ugyanis egy személyközpontú, emberi jogi érdekeket maximálisan figyelembe vevő intézmény, ellentétben a jogkorlátozó jellegű helyettes döntéshozattal.²⁶ A Polgári Törvénykönyv lényegében keretdiszpozícióban szabályozza a támogatott döntéshozatal intézményrendszerét, a 2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról tölti ki azt tartalommal. A IX. cím valójában egy szakaszban tartalmaz rendelkezéseket a támogató kirendelésére vonatkozóan. A Ptk. 2:38 § rögzíti a támogatott döntéshozatal legfontosabb ismervét, miszerint „*a támogató kirendelése a nagykorú cselekvőképességét nem érinti*”, tehát egy, az érintett személy önrendelkezését és jogainak védelmét szolgáló jogintézmény.²⁷ A támogató kirendeléséről, ellentétben a gondnoksággal, nem a bíróság határoz, hanem a gyámhatóság. A gyámhivatal a támogatót a támogatott személy kérelmére, vagy a bíróság gondnoksági perben hozott határozata alapján rendeli ki a nagykorú belátási képességének kisebb mértékű csökkenése esetén, határozatlan időre. A Ptk. a CRPD-nek megfelelően beépíti a szabályozásba a támogatott döntéshozatal célját, igaz csak utaló jelleggel, miszerint a támogató kirendelése a cselekvőképesség korlátozásának elkerülése érdekében történik.²⁸ A Ptk. továbbá egy garanciális szabályra is utalást tesz, miszerint támogató csak abban az esetben rendelhető ki, amennyiben azt a támogatásra szoruló érintett is elfogadja, nem elég a bíróság ezirányú határozata.²⁹

Miután a támogató kirendelése nem érinti az egyén cselekvőképességét, így a támogató nem dönthet a támogatott személy helyett, a döntéseket a támogatott személy hozza meg. A támogató jelenlétével és tanácsaival segíti a támogatott személyt a döntései meghozatalában. A támogatót a gyámhatóság határozatlan időre rendeli ki, de a kirendelés szükségességét öt évente

²⁵ HOFFMANN, A gondnoksági perek empirikus vizsgálata

²⁶ *Az alapvető jogok biztosának jelentése* (2016): AJB 2709/2016. számú ügyben Csikós Tímea és Kozicz Ágnes előkészítő munkája nyomán

²⁷ 2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról, 1.§ 2.

²⁸ Ptk. 2:38 § (1)

²⁹ Ptk. 2:38 § (2)

felülvizsgálja. Támogatóként legfeljebb két személy rendelhető ki, akik a támogatott személlyel bizalmi viszonyban vannak, ennek hiányában pedig hivatásos támogatók. A támogatott személy kérelmére, a támogató jelen lehet azoknál a közigazgatási, polgári és büntető eljárási cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett, továbbá jelen lehet a támogató a támogatott személy jognyilatkozatának megtételekor, és tanácsaival, tájékoztatásával a támogatott személy jognyilatkozatának megtételét elősegítheti.³⁰

A támogatott döntéshozatal alkalmazásának nehézségei

A Ptk. Tanácsadó Testületét a Kúria elnöke a polgári jogi kódex gyakorlati érvényesülésének monitorozására állította fel. A testület a támogatott döntéshozatal gyakorlati relevanciáival kapcsolatban véleményt fogalmazott meg. A véleményben részletezte észrevételeit, továbbá tanulmányozta a gondnokság intézményrendszerét a jogalkalmazás keretei között. A Tanácsadó Testület véleménye nem bír kötelező erővel a bíróságokra nézve, azonban elősegítheti a jogalkalmazás fejlődését, a joggyakorlat nemzetközi egyezményeknek való megfeleltetését és a szabályozási szinten felmerülő ellentmondások feloldását. A testület a joggyakorlatot részleteiben átvizsgálva a támogatott döntéshozatallal és a helyettes döntéshozatali mechanizmusokkal kapcsolatban is megfogalmazta észrevételeit. A tizenöt tagból álló bizottság egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a támogatott döntéshozatal nem a helyettes döntéshozatali mechanizmusok alacsonyabb szintje, és nem is tekinthető a részleges korlátozás előzményének. Ugyanis a támogatott döntéshozatal a cselekvőképesség korlátozásától teljesen különálló jogintézmény, a két intézmény szabályozási szinten sem kapcsolódik egymáshoz. Emellett a két jogintézmény sem a cél, sem a funkció tekintetében nem mutat átfedést egymással. A tanácsadó testület továbbá leszögezi, hogy a bíróság nem a kereset szerint megjelölt korlátozás alternatíváját keresi, hanem azt kell megnéznie, hogy ténylegesen megvalósul-e a cselekvőképesség kereset szerinti korlátozása.³¹

A legteljesebb képet a gondnokság és a támogatott döntéshozatal gyakorlati érvényesülésének problémájáról statisztikai adatok mutatják. Ugyanis a támogatott döntéshozatallal kapcsolatban egyáltalán nem találhatók számszerű adatok a Központi Statisztikai Hivatal 2022-ben végzett népszámlálása szerint. A rendszerben feltüntetett adatok alapján a fogyatékkal élő, tartós betegségben szenvedő és súlyosan korlátozott személyek

³⁰ Támtv. 4. §

³¹ Kúria, Szakmai testületek állásfoglalásai: https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=335&body_value= (2024. 11. 24.)

fele gondnokság alatt áll. Továbbá az is megállapítható a KSH adatait tekintve, hogy 2008-tól 2022-ig folyamatosan nőtt a gondnokság alatt állók száma, figyelembevéve az elhalálozásokat is, ez a növekedés riasztó képet fest a hazai helyzetről. A gondnokság alatt állók több, mint fele kizáró gondnokság alatt áll, ami sajnos nem egyedülálló az európai országok között.³²

A cselekvőképesség korlátozásának európai megközelítései

Fontos kérdés Európa szerte, hogy a jog kit tekint cselekvőképtelennek, mivel az érintett ilyen esetben sem vagyoni jogi, sem egyéb viszonyairól nem rendelkezhet önállóan továbbá a cselekvőképesség korlátozása az érintett életvezetésébe való mélyreható beavatkozást is jelent. A magyar szabályozás összehasonlító áttekintése más országok szabályozási rendszerével elengedhetetlen, hiszen ezáltal fejlődhet a hazai jogalkotás és akár új intézmények átvételére is sor kerülhet. A gondnoksági rendszer reformja a 2010-es évek elején (Magyarországhoz hasonlóan) a legtöbb európai országban lezajlott, megfelelve a CRPD-nek. Megfigyelhető azonban, hogy a volt szocialista államokban leginkább a kizáró gondnokság intézménye a jellemző, így ezekben az országokban komoly kihívást jelentett az ENSZ egyezménynek való megfelelés, ugyanis a cél a helyettes döntéshozatalon alapuló paradigmaváltás.³³

A Német Polgári Törvénykönyv, azaz a BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*) általános részében (*Allgemeiner Teil*) található a cselekvőképesség fogalma és itt került szabályozásra a gondnokság intézménye is. A német jog szerint a cselekvőképességen a jogügyletek érvényes megkötéséhez szükséges képességet kell érteni, ez a 104. §-ból *a contrario* vezethető le, mely úgy kezdődik: „*Geschäftsunfähig ist:*”.³⁴ A magyar szabályozáshoz hasonlóan a német törvénykönyv is kimondja, hogy alapvetően minden ember cselekvőképes (*Geschäftsfähigkeit*), azonban míg a magyar polgári törvénykönyvben szerepel a cselekvőképesség, mint fogalom, addig ez a németből hiányzik. A törvénykönyv részletesen tárgyalja a cselekvőképtelenség eseteit, ami a nagykorúak vonatkozásában a tartós elmeállapotot, betegségeket jelent (kivéve, ha átmeneti állapotról beszélünk).³⁵ A magyar szabályozással ellentétben a német polgári jog nem ismeri a relatív semmisség intézményét, a törvénykönyv alapján ugyanis a cselekvőképtelen személy által tett jognyilatkozat abban az esetben is semmis, ha kizárólag

³² https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0058.html

³³ GOMBOS GÁBOR—HOFFMAN ISTVÁN—KÖNCZEI GYÖRGY—NAGY ZITA—SZABÓ GYULA: *A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest, 2009. 116-126. p.

³⁴ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) 104. §, szabad fordításban: „*Nem tud üzletelni:*”

³⁵ BGB 104. §

előnye származna az érintettnek belőle.³⁶ Fontos eltérés még a két jogrendszer között, hogy a német jogban hét, míg a magyar jogban tizennégy év a cselekvőképesség alsó határa.³⁷ A BGB először részleteiben a korlátozottan cselekvőképességgel a kiskorú vonatkozásában foglalkozik, a hozzájárulást nem igénylő jogügyleteket (*neutrale Geschäfte*) is a kiskorúval kapcsolatban tárgyalja.³⁸ A nagykorúak cselekvőképességének részleges korlátozására vonatkozó szabályozás másik könyvben került elhelyezésre.³⁹ A magyar részleges korlátozáshoz képest sokkal szűkebben értelmezendő, ugyanis nem általános jelleggel korlátozza a német bíróság az egyén cselekvőképességét bizonyos ügycsoportokban, hanem egy-egy konkrét esetre vonatkozóan.⁴⁰ A BGB negyedik könyve tárgyalja a *Betreuung* intézményét, ami leginkább megfeleltethető a hazai jog által is ismert támogatott döntéshozatalnak.⁴¹ Az intézmény bevezetésével törölte el a kizáró gondnokságot a BGB. A *Betreuung* – a támogatott döntéshozatalhoz hasonlóan – nem jár a cselekvőképesség korlátozásával, a támogatott személy továbbra is rendelkezik jognyilatkozattételi képességgel, ügyeit önállóan elláthatja.⁴² A támogatott döntéshozatal a német jogrendszerben *quasi* megelőzi a cselekvőképesség részleges korlátozását, ez a jelenség a magyar jog szerint nem értelmezhető, ugyanis a támogatott döntéshozatal hazánkban nem a gondnokság előzménye. A BGB szerint, ha a támogatott személyét vagy vagyonát jelentős kár veszélyezteti, akkor a bíróság alkalmazhatja az *Einwilligungsvorbehalt* intézményét a *Betreuer* kijelölése mellett. Lényege, hogy a konkrét ügyben a támogatott nem járhat el egyedül, jognyilatkozatainak érvényessége a *Betreuer* jóváhagyásához lesz kötve.⁴³ A német bírósági gyakorlat azt mutatja, hogy az *Einwilligungsvorbehalt* a fogyatékossgal élő személyek vagyonának védelmére megfelelő eszköz, míg a *Betreuung* biztosítja az egészségügyi és szociális ellátáshoz való hozzájutást.⁴⁴ A német szabályozás sok szempontból mutat hasonlóságot a magyar polgári jog intézményeivel. A gondnokrendeléssel kapcsolatban is hasonló rendelkezéseket tartalmaz, mint például, hogy a gondnok köteles figyelembe venni a gondnokolt érdekeit,⁴⁵ vagy esetleg azt, hogy a gondnokság általában ingyenes, kivéve, ha a gyámság szakszerűen történik.⁴⁶ A német

³⁶ BGB 105. § (1)

³⁷ BADÓ ATTILA et al : FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., I. évfolyan II. szám 65-67. p.

³⁸ BGB 108. §

³⁹ BGB 4. könyv

⁴⁰ BADÓ: FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., 116-118. p.

⁴¹ BGB 1814. §

⁴² BADÓ: FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., 116-118. p.

⁴³ BGB 1825. §

⁴⁴ BADÓ: FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., 117. p.

⁴⁵ BGB 1796. §

⁴⁶ BGB 1808. §

törvénykönyv is ismeri a magyar jog által előzetes jognyilatkozatként nyilvántartott intézményt. A *Vorsorgevollmacht* értelmében bárki előre nyilatkozhat arról, hogy ha esetleg gondnok kirendelése lenne mellé szükséges, ki legyen a gondnokául kirendelt személy.⁴⁷

Az ausztriai szabályozás is jelentős változásokon ment keresztül a CRPD fogalomrendszerének implementálásával. Az ABGB (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*) tartalmazza a cselekvőképességre vonatkozó szabályozást, megadva a cselekvőképesség fogalmát is.⁴⁸ Az ausztriai jog sem ismeri a kizáró gondnokság intézményét, hasonlóan a német jogrendszerhez. A *Sachwalterschaft* feleltethető meg a német *Betreuung*nak, de annál közelebb áll az általunk ismert gondnoksághoz. Csak konkrét ügycsoportokra lehet kinevezni a *Sachwaltert*,⁴⁹ ilyen esetben a gondozott érdekében jár el, de hasonlóképpen a korábban említett intézményekhez, csak a gondozott akaratának megfelelően tevékenykedhet.⁵⁰ A gondozott nem köthet a kijelölt ügycsoportok vonatkozásában a *Sachwalter* beleegyezése nélkül jogügyleteket, kivéve a mindennapi élet szokásos jogügyleteit. A fokozatosság követelménye, a hazai szabályozással egyezően, megjelenik az ABGB-ben is, *Sachwaltert* ugyanis kinevezni csak akkor lehet, ha más, kevésbé korlátozó megoldás nem lenne elegendő az egyén védelme érdekében. De a törvény nem nevesíti a támogatott döntéshozatalt, alternatívaként a családon belüli segítséget, a szociális és pszichoszociális ellátóhelyeket és a gondozó intézeteket jelöli meg. További hasonlóság, hogy az ausztriai jogrend is ismeri az előzetes jognyilatkozat intézményét (*Vorsorgevollmacht*), de keményebb a szabályozás, mint hazánkban, ugyanis gondnok kinevezésére csak azokban az ügycsoportokban van lehetőség, amelyre nem vonatkozik a *Vorsorgevollmacht*.⁵¹

A cselekvőképesség korlátozása a bírói gyakorlatban

A nagykorúak gondnokság alá helyezésére vonatkozó bírósági gyakorlatot a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett eseteken keresztül vizsgáltam, különös figyelmet fordítva a támogatott döntéshozatal intézményére. Összesen harmincnégy releváns ítéletet elemeztem. A BHGY-ben található esetek diverzitását az is szűkíti, hogy túlnyomórészt az ítéletlátlak és a Kúria jogerős határozatai érhetők el, miközben a magyar bírósági rendszer alsó

⁴⁷ BGB 1816. §

⁴⁸ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) 24. §

⁴⁹ ABGB 278. §

⁵⁰ ABGB 281. §

⁵¹ BADÓ: FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., 118-119. p.

két szintén tárgyalt ügyek csak elvétve fordulnak elő. Az adatbázisban szereplő eseteket egy speciális szempontrendszer alapján elemeztem, különös figyelmet fordítva a választójog kérdésére, az alperes személyes meghallgatására és a szakértői vélemény értékelésére. Arra törekedtem, hogy az ügyek áttekintésével bemutassam a szakértői és a bírósági kompetenciák közötti határvonalat, hiszen a Kúria szerint is komoly problémát jelent a gyakorlatban a szakvélemény felé való hangsúlyeltolódás. Fontosnak tartottam vizsgálni a támogatott döntéshozatal bírói gyakorlatát, vagyis, hogy a bíróságok reális alternatívaként kezelik-e a CRPD iránymutatásainak megfelelően a jogintézményt.

Bírói döntések és szakértői vélemények, - avagy meddig terjed az orvosszakértő kompetenciája a gondnoksághoz szükséges feltételek megállapítása során

Az általam feldolgozott esetekből mindössze három olyan elsőfokú ügy volt, melynek eredményeképp az alperest cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezte a bíróság. Megállapítást kellett, hogy nyerjen a per során többek között az, hogy a gondnokság alá helyezendő személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan, teljeskörűen hiányzik. A bíróság feladata a belátási képesség meglétének vizsgálata, azonban a legtöbb esetben az orvosszakértő szakvéleményében a mentális zavar megállapítása mellett a belátási képesség hiányát is jelezte a bíróság felé. A mentális zavar fennállása szakkérdés, a belátási képesség vizsgálata a bíróság érdemi feladatkörébe tartozik, mivel ez jogkérdés. Nem elég a mentális betegség meglétét megállapítani, hiszen önmagában az nem alap a gondnokság alá helyezésre, szükséges a belátási képesség vizsgálata is. A bíróság túlnyomórészt kritika nélkül elfogadja döntése alapjául a szakvéleményt, márpedig kúriai véleményben is megfogalmazásra került, hogy az orvosszakértői vélemény önmagában nem perdöntő.⁵²

Az általam vizsgált egyik esetben az alperes és az ügygondnoka a gondnoksághoz szükséges feltételek hiányára hivatkozva fellebbezéssel élt az elsőfokú döntés ellen. Az ügygondnok arra alapította keresetét, hogy a bíróság nem folytatta le a szükséges bizonyítást. Ezt alátámasztja az is, hogy a döntés indokolásában mindössze az szerepelt, hogy nincs szükség további bizonyításra, mert a szakértő mindenre kiterjedő magyarázatot adott, arra nézve, hogy miért is szükséges az alperes tekintetében a részleges gondnokság alá helyezés. Az ügygondnok felhívja a figyelmet arra, hogy a belátási képesség vizsgálata nem a szakértő kompetenciája,

⁵² El.2018.El.II.JGY.P.1. A sürgősségi pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelésével kapcsolatos bírósági gyakorlat vizsgálatára létrehozott joggyakorlatelemző csoport Összefoglaló véleménye

hanem a bíróság érdemi feladata. A másodfok megalapozottnak ítélte a keresetet és az alperes cselekvőképességét nem érintő kedvező döntést hozott.⁵³

Az eljárás előtt beszerzett, nem a bíróság által készített szakvélemény nem fogadható el automatikusan kizárólagos szakértői véleményként. Hivatkozhatnak rá a felek és a bíróság is elismerheti, mint bizonyítékot, de nem, mint orvosszakértői véleményt. A bíróság gondnokság alá helyezési eljárás során rendel ki szakértőt a törvényileg meghatározott folyamatnak megfelelően. A bíróság a 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.) szabályainak megfelelően különleges – nem jogi – szakértelmet igénylő kérdések esetén rendelhet ki szakértőt, a kirendelés folyamatáról is a Pp. tartalmaz szabályokat.

A bíróság egyes ügyekben egzakt kijelenti, hogy a szakvélemény ismeretében további vizsgálódást nem folytat ezen feltételekre és elfogadottnak tekinti a véleményben foglaltakat. A teljesen korlátozó gondnoksághoz szükséges további feltételek vizsgálata azonban elengedhetetlen. Így a bíróságnak vizsgálnia kell van-e más alternatíva, ami kiváltaná a gondnokságot és hogy a fél egyéni körülményei indokolják-e a cselekvőképesség teljes korlátozását. Az általam vizsgált egyik ügy⁵⁴ a szakértői vélemény irányába való túl nagy hangsúlyeltolódást jól példázza, azzal, hogy a szakértő ugyan (helytelenül) a gondnoksághoz szükséges két feltételt is megállapította, de a bíróság a további feltételek vizsgálatánál is túlnyomórészt a szakértői véleményben foglaltakra támaszkodik. Konstatálható tehát, hogy összemosódnak a joggyakorlatban a feltételek és ezáltal a hatásköri megoszlás sem egyértelmű.

A szóban forgó ügy, amelyet a járásbíróság tárgyalat rávilágít arra a gyakorlati problémára is, hogy a gondnokság alá helyezés nem minden esetben az alperes érdekét tartja szem előtt, hanem legtöbbször a másik fél kényelmét, javát szolgálja. Az alperes viselkedésével megbotránkozást keltett a vele egy épületben lakókban, akikben felmerült, hogy az alperes akár önmagában, akár az épületben is kárt okozhat. A gondnokság alá helyezés ebben az esetben a gondnokság alá helyezett és a környezete konfliktusainak elsimítására is irányult. A bíróság által tanúként meghallgatottak a gondnokságot ugyanis nem tartották megalapozottnak, hiszen elmondásuk alapján a gondnokság alá helyezendő személy önellátásra és érdekeinek képviseletére képes volt.⁵⁵ Ez az eset remekül illusztrálja azt a bírálatot, hogy a gyakorlatban a gondnokság intézményét sokszor nem a törvényileg szabályozott céljára, vagyis a gondnokolt érdekeinek védelmére használják, hanem más személy érdekét, kényelmét szolgálja a gondnokság alá helyezés.

⁵³ Gyulai Törvényszék 6.Pf.25.780/2022/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁵⁴ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁵⁵ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

A bírói döntések indokolási problémái

A döntést, különösen a teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés kérdésében meghozott ítéletet, részleteiben szükséges indokolni, a bíróságnak külön ki kell térnie arra is, hogy az érintett jogainak megóvása a cselekvőképességnek az elrendeltnél alacsonyabb szintű korlátozásával vagy anélkül miért nem lehetséges. Jellemzően túl általánosak az indokolásai a BHGY-ben szereplő ügyeknek. Az esetek egy részében nem lehet belőle azt sem megállapítani, hogy a bíróság milyen bizonyítási cselekmények felhasználásával jutott az indokolásban szereplő következtetésekre. Az indokolásban túlnyomórészt összesítve írja le a bíróság, hogy a döntése folyamán figyelembe vette a tanúvallomást, szakértői véleményt és egyéb körülményeket, de nem derül ki a perleiratból, hogy a következtetések konkrétan melyik tényre vezethetők vissza.⁵⁶ Jóllehet szükséges lenne elhatárolni, hogy melyik bizonyítási cselekmény eredményezte az adott megállapítást, hiszen így képezhetők le a gondnokság elrendeléséhez szükséges feltételek.

Cselekvőképesség és választójog: a kizárás jogi feltételei és alkotmányos vonatkozásai

Érzékeny kérdés a választójogból való kizárás alkalmazhatósága, mert az a nagykorú személy egyik legalapvetőbb alkotmányos jogát, a közéletben való részvételt érinti. A választási eljárásról szóló törvény kimondja, hogy a bíróságnak kifejezetten rendelkeznie kell a cselekvőképesség esetén a választójog kérdéséről.⁵⁷ A választási eljárásról szóló törvény előtt a cselekvőképesség korlátozásának automatikus következménye volt a választójogból való kizárás. 2013. évi XXXVI. törvény 13/A (2) bekezdés b. pontja már úgy rendelkezik, hogy a bíróság azt a nagykorú személyt zárhatja ki a választójogból, akinek a választójog gyakorlásához szükséges belátási képessége pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt tartósan teljes mértékben hiányzik.

A választójogtól való megfosztás bírói indoklási kötelezettséggel is együtt jár és a bíróságnak a választójog gyakorlásához szükséges belátási képességet külön kell vizsgálnia. A belátási képesség vizsgálatának bírói gyakorlata jelentős különbségeket mutat: egyes

⁵⁶ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.248/2021/10/II (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Békéscsabai Járásbíróság 3.P.20.360/2022/19-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁵⁷ 2013.évi XXXVI. törvény a választási eljárásról 13/A § (1)

esetekben teljesen elmarad ez az értékelés⁵⁸, míg más ügyekben a választójogból való kizárás alapját az általános tájékozottság hiánya képezi.⁵⁹ Találkozhatunk olyan esetekkel is, ahol a bíróság a politikai berendezéssel kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján döntött a kérdésről.⁶⁰

A gyakorlatban az orvosszakértői vélemény általában tartalmaz megállapításokat az alperes választójogának gyakorlásához szükséges belátási képességéről. Ezen megállapítások sok esetben annyira korlátozódtak, hogy a szakértő megállapította az alperest nem érdekli a politika.⁶¹ Azonban az alperes érdektelensége a politika iránt, nem alapozhatja meg a választójogból való kizárást, a választás lehetősége érdektelenség, tájékoztatlanság miatt nem vehető el. Másodfokon elhangzott egy fontos megállapítás a választójoggal kapcsolatban, mely szerint nem az érintett közéleti ismeretei a relevánsak, hanem az a tény, hogy képes-e döntést, választást igénylő helyzeteket átlátni és érdekeinek megfelelő döntést hozni.⁶²

Annak ellenére, hogy a szakértő megnyilatkoztatja a gondnokság alá helyezendő felet elengedhetetlen, hogy a bíróság személyes meghallgatás keretében célzott kérdéseket tegyen fel a választójog gyakorlásával kapcsolatban. A belátási képesség vizsgálata ugyanis jogkérdés, akkor is, ha a választójoggal összefüggő belátási képességről beszélünk, tehát nem a szakértő kompetenciájába tartozik, hanem a bíróságéba. Kevés ügyben, de mégis fellelhető a jó gyakorlat, amikor is a bíróság a szakértői vélemény kritikus értékelése után kifogásolja annak megállapításait és nem rendeli el a választójogból való kizárást a többi bizonyítási cselekmény lefolytatása után.⁶³ A másik oldalról megközelítve találhatunk példát olyan esetre is, amikor a szakértő nem találja megalapozottnak az alperes alkotmányos jogának korlátozását, akár konkrétan kifejezve, hogy az érintett esetében érdemben a mentális zavar nem befolyásolja a választójog gyakorlásához szükséges belátási képességet, ezért aktív választójogát fenntartják.⁶⁴⁶⁵

⁵⁸ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.335/2020/14-II. szám (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁵⁹ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶⁰ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.248/2021/10/II (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Battonyai Járásbíróság 4.P.20.083/2021/18/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶¹ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶² Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.541/2021/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶³ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.P.XVIII. 20684/2021/19. sz.
(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶⁴ Mátészalkai Járásbíróság 3.P.20.724/2020/12/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶⁵ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.636.953/2021/6.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

A magyar szabályozás a választójog kérdésében nem kompatibilis a CRPD állásfoglalásával, ugyanis az egyezményrel csak az lenne összeegyeztethető, ha a választójog korlátozására az érintett fogyatékosága miatt sosem kerülne sor.⁶⁶ A nemzetközi egyezmény szerint a választójogának gyakorlásával még a legsúlyosabb fogyatékosággal élő személy sem okozhat kárt, legfeljebb olyan döntést hoz a szavazófülkében, amelyet később esetleg megbán. A CRPD tehát a választójog legszemélyesebb karakterét hangsúlyozza, kiemelve, hogy egy társadalmilag gyengébb csoport érdekei a politikai irányvonal meghatározásakor teljesen figyelmen kívül maradnak, mivel választójoguk nélkül érdekeiket nem tudják megfelelően érvényre juttatni.⁶⁷

A bíróságnak részletes indokolási kötelezettsége is van arra nézve, hogy mire alapozza a választójog elvétételét. Ez az indokolás azonban a joggyakorlatban általában a szakértői vélemény megállapításaira való utalást foglalja magában.⁶⁸ Ennek ellenére a szakértői vélemény sem tartalmaz semmilyen formában indokolást a választójogból való kizárással kapcsolatban, csak kimondja annak szükségességét. Súlyos hibaként értékelendő a joggyakorlatban, hogy az indokolási kötelezettség ellenére a bíróság a legtöbb ügynél teljesen kihagyja a perleiratból a választójogból való kizárás indokolását mindössze a záró részben leírja, hogy a kereseti kérelemnek eleget téve kizárja az alperest az aktív választójogának gyakorlásából.⁶⁹

A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény egyértelműen kimondja, hogy a választójog gyakorlásához szükséges belátási képességnek hiányoznia kell az egyénnél ahhoz, hogy választójogát elveszítse. Ellentmondásos a gyakorlat, hiszen a bíróság már a tartós, nagymértékű csökkenésnél is kizárja az alperest a választójogának gyakorlásából.⁷⁰ Ez is alátámasztja azt, hogy a bíróság automatikusan nyúl a választójog korlátozásához, és nem

⁶⁶ 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről 29. cikk

⁶⁷ GURBAI SÁNDOR (2015): A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében. Doktori értekezés tézisei. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola.

⁶⁸ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.054/2020/19-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Battonyai Járásbíróság 4.P.20.083/2021/18/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Kúria II.Pfv.20.310/2021/5-II. sz. (<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁶⁹ Körösmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 13.P.22.903/2020/81. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁷⁰ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

részletes vizsgálódás után jut arra a következtetésre, a háttérjoganyag figyelembevételével, hogy az alperes érdekeinek védelme érdekében szükséges a választójog elvétele.

A közzétett ítéletek alapján elmondható, hogy ha a felperes keresetében a választójog gyakorlásának korlátozását is kéri, továbbá a bíróság megalapozottnak tekinti a gondnokság alá helyezést, akkor a bíróság a választójog gyakorlásához szükséges belátási képesség hiányát is megállapítja, akár külön vizsgálat nélkül is. Tehát a bíróság automatikusan nyúl ezen alkotmányos jog korlátozásához és meg sem indokolja azt. *Vica versa*, ha a felperes keresetében nem kéri a választójog gyakorlásának korlátozását, akkor – ellentétben a választási eljárásról szóló törvénnyel – a bíróság nem is rendelkezik a választójog kérdésében.

A vizsgált ügyek közel 52%-ban zárta ki a bíróság az alperest a választójogának gyakorlásából. A legtöbb esetben az alperes a cselekvőképességének elvesztése mellett a választójogát is elvesztette.⁷¹ A gyakorlatot vizsgálva megállapítható, hogy ha a bíróság támogató kirendelése mellett határoz a bizonyítási cselekmények lefolytatása után, akkor a nagykorú személy megtarthatja választójogát is a cselekvőképessége mellett. Hasonlóan a részleges gondnokság elrendelésével sem jár együtt minden esetben ezen alkotmányos jog korlátozása.

Egyetlen olyan ügyet tanulmányoztam, melyben a fellebbezés kifejezetten az alperes választójogának visszaszerzése érdekében került benyújtásra. A másodfok az ítéletet megváltoztatta és a fellebbezés eredményessége folytán az alperes visszakapta választójogát. Az ügyet elemezve egyértelműen látszott, hogy a szakértői véleménybe foglaltakra a bíróság túl nagy hangsúlyt helyez, ugyanis a felperes keresetében nem kérte az alperes választójogból való kizárását, arról a bíróság a szakértői vélemény alapján határozott. Sőt, a felperes nyújtott be fellebbezést az alperes választójogának visszaszerzése érdekében, sérelmezve, hogy a gondnoksági perben hozott döntés nem kellően arányos és személyre szabott. Másodfokon eljárva a törvényszék hangsúlyozta a választójogból való kizárásnak is vannak konjunktív feltételei úgy, mint legalább egy ügycsoportban történő gondnokság alá helyezés és a mentális zavar talaján a választójog gyakorlása körében a belátási képesség tartós, avagy időszakonként visszatérő nagy mértékű csökkenése. A bíróság helytállóan rámutat arra, hogy a választójog

⁷¹ lásd például: Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.335/2020/14-II. szám (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Battonyai Járásbíróság 4.P.20.248/2021/10/II (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Battonyai Járásbíróság 4.P.20.083/2021/18/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

gyakorlásához szükséges belátási képesség vizsgálata nem szakkérdés, hanem a bíróság döntési körébe tartozik. Kulcsfontosságú bizonyítási cselekményként kezeli továbbá a bíróság az alperes személyes meghallgatását, ami szükséges a választójog gyakorlásához történő döntéshez is. Az alperes meghallgatására másodfokon ismételten sor került, bizonyítást nyert ezáltal, hogy az alperes a közélet eseményei iránt fokozott érdeklődést tanúsít, azt rendszeresen figyelemmel kíséri, ismeretanyagát a témával kapcsolatban folyamatosan bővíti és adekvát válaszokat ad a bíróság által feltett célzott kérdésekre. A bíróság az alperes személyes meghallgatása során szerzett benyomásait felhasználva arra a következtetésre jutott, hogy az alperes befolyásolhatósága és mentális zavara nincs olyan mértékben kihatással a választójogának gyakorlásához szükséges belátási képességére, hogy az alapjogkorlátozás helytálló volna.⁷²

A választójog gyakorlásához szükséges belátási képesség vizsgálata irányzott kérdések mentén történik az alperes személyes meghallgatása során. Emiatt a személyes meghallgatás nélkülözhetetlen eljárási cselekmény. Ha az alperes személyes meghallgatása nem történik meg a tárgyaláson, felmerül a kérdés, hogy a bíróság milyen alapra hivatkozva korlátozza többek között a választójog gyakorlását.

A személyes meghallgatás jelentősége: az alperes állapotának és érdekeinek felmérése

Az irányadó bírósági gyakorlat alapján az alperes személyes meghallgatásával és az egyéb peradatok egybevetésével a bíróság állapítja meg, hogy a mentális zavar az alperes belátási képességét, az indokolt igényeinek megfelelő döntési képességét korlátozzák-e és ha igen milyen mértékig.⁷³ A személyes meghallgatás ugyan nem bizonyítási cselekmény, de elengedhetetlen mozzanata a gondnoksági pereknek, hiszen ezáltal győződhet meg a bíróság az alperes állapotáról, időbeli és térbeli tájékozottságáról. A bíróság a személyes meghallgatás során derítheti fel, hogy vannak-e olyan személyek az alperes közvetlen környezetében, akiknek a segítségére számíthat esetleg, akik az eljárás lefolytatása után gondnokként megállnák a helyüket. A bíróság ezentúl információkhoz juthat a gondnokság alá helyezendő személy mindennapjairól, társadalmi kapcsolatairól, betegségbelátásáról, vagyoni helyzetéről. Továbbá a részleges gondnokság esetén az ügycsoportok kijelölésénél is alapul szolgál az alperes egyéni

⁷² Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.294/2022/5.II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁷³ EBH 2007.1597, BH 2008.265

előadása. A személyes meghallgatás *primer* forrás a gondnoksági perekben, a perfelvételi tárgyalás során fogatosított meghallgatáson elhangzottakat kellő súllyal kell értékelnie a bíróságnak. Az alperes főszabály szerint a jogerős döntés meghozataláig cselekvőképességének teljes birtokában van, mivel kizárólag bíróság korlátozhatja, avagy veheti el egy adott egyén cselekvőképességét. A személyes meghallgatás mellőzése tehát alapvető emberi jogot sért, mivel, ha elmarad a meghallgatás akkor az alperes nem tud kellően fellépni az érdekei védelmében.

A joggyakorlat elemző csoport véleményében hangsúlyozza a személyes meghallgatás fontosságát és rámutat arra, hogy a szakértőt csak a személyes meghallgatás után kell kirendelni.⁷⁴ A joggyakorlat nem mutat ilyesfajta időbeliséget, pedig az eljárásnak csak ebben a szakaszában lehet tisztázni azt, hogy milyen kérdések lesznek relevánsak az orvosszakértő számára. Lényegi hiba a bírói gyakorlatban, hogy a bíróság csak a szakvélemény ismeretében hallgatja meg a gondnokság alá helyezendő felet személyesen. A gondnoksági perekben az alperes részvételének, meghallgatásának alapvető jelentősége van, ezért a bíróság nem mellőzheti a személyes meghallgatást, és azt nem helyettesíti a szakértői vizsgálat sem. Ha nincs lehetőség az alperes tárgyaláson való személyes meghallgatására, akkor azt helyszínen kell fogatosítani, akár a kórházban, vagy gondozó intézményben.

Az alperes meghallgatásával kapcsolatban a joggyakorlat meglehetősen sokféle képet mutat. Sok ügyben egyáltalán nem kerül sor az alperes tárgyaláson történő személyes meghallgatására.⁷⁵ Más ügyekben a bíróság különös figyelmet fordít a személyes előadásra és az alperes válaszait megfelelő súllyal veszi figyelembe a döntés meghozatalakor.⁷⁶ Ezek határán találhatunk példát olyan ügyekre, amelyekben a bíróság meghallgatja ugyan az alperest, de a hangsúlyt inkább az elmeorvos szakértő által tett megállapításokra helyezi.⁷⁷ Előfordulnak

⁷⁴ NYÍRŐNÉ 2023/3, 1-7. p.

⁷⁵ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Zalaegerszegi Törvényszék 2.Pf.20.798/2020/5/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.335/2020/14-II. szám (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.632.575/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁷⁶ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.P.XVIII. 20684/2021/19. sz.

(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 16.P.XVIII.20.186/2021/20. sz.

(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.183/2021/4.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Kúria II.Pfv.20.812/2022/8-II sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.294/2022/5.II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁷⁷ Szolnoki Járásbíróság 23.P.20.459/2021/80/2. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.920/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 6.Pf.25.780/2022/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

olyan ügyek is, ahol a bíróság (helytelenül) a zavart viselkedést vagy a beszédhibát veszi alapul döntése meghozatalakor, tekintet nélkül az alperes pontos tényelődására.⁷⁸ A tárgyalás során az alperes a személyes meghallgatás keretében nyilatkozik arról is, hogy egyetért-e a gondnokság intézményével és a jövőben hajlandó lenne-e hasonló segítséget elfogadni, ha szükségessé válna.⁷⁹

A bíróság egy fellebbezett ügyben másodfokon megállapította, hogy az elsőfokú bíróság ugyan meghallgatta személyesen az alperest, de iratellenesen jutott olyan következtetésekre, hogy az érintett a hozzá intézett kérdésekre csak részben adott adekvát válaszokat. A személyes meghallgatásból és az abból felvett jegyzőkönyvből a törvényszék szerint ilyen konklúzió nem vonható le. Az elsőfokú bíróság helytelen következtetésekre alapozta az ítéletét, mely fellebbezés hiányában, az alperes teljes cselekvőképességének elvesztésével járt volna.⁸⁰

Megítélt ügycsoportok a bírói gyakorlatban: a feltételezések határai

Az adatbázisban található ügyekből világosan levezethető, hogy a bíróság ugyan automatikusan nyúl a cselekvőképesség korlátozásának eszközéhez, de nem a teljes korlátozáshoz, hanem a cselekvőképesség részleges korlátozásához. Az általam vizsgált ügyekből huszonegy esetben ítélte meg a bíróság a cselekvőképesség részleges korlátozását. A részleges korlátozás esetén a Ptk. szabályainak megfelelően a bíróság köteles az ügycsoportokat megjelölni és egyenként indokolni is azokat. A bíróság, ha szükséges emellett dönt arról is, hogy a gondnokolt jövedelmének hány százalékával rendelkezhet szabadon. A meg nem ítélt ügycsoportokban a gondnokság alá helyezett személy ugyanolyan cselekvőképességgel rendelkezik, mint egy teljesen cselekvőképes egyén. A *contrario* a megítélt ügycsoportok vonatkozásában a személynek nincs cselekvőképessége. Ilyen vonatkozásban a gondnokának hozzájárulása szükséges, hogy érvényesen tegye meg jognyilatkozatait.

A bíróság a személyállapoti per során a Pp. szabályai szerint kötve van a felperes által keresetlevélben megjelölt ügycsoportokhoz.⁸¹ Az esetek döntő többségében a bíróság meg is

⁷⁸ Kőrmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 13.P.22.903/2020/81. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁷⁹ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.P.XVIII. 20684/2021/19. sz.
(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 16.P.XVIII.20.186/2021/20. sz.
(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸⁰ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.183/2021/4.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸¹ 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 2. § (2)

ítélte ezeket az ügycsoportokat⁸² akár a többi bizonyítási cselekmény következtetéseinek ellentmondva, ami egy rossz bírói gyakorlat megszilárdulásához vezet. Automatikusan megítél a bíróság olyan ügycsoportokat is, amelyek ugyan szerepelnek a kereseti kérelemben, de nem bizonyítottak se a felperes se a bíróság által.⁸³ A legtöbb esetben feltételezésekre támaszkodik a bíróság⁸⁴, feltételezésekre pedig nem alapozható ítélet.

A Kúria deklarálja, hogy habár az alperes belátási képességének fogyatékossága megállapítható, jogai a gondnokság alá helyezéssel csak olyan ügycsoportokban korlátozhatók, ahol ez feltétlenül szükséges.⁸⁵ A bíróságnak ugyanis nem általánosságban, hanem az alperes egyéniesített körülményei alapján kell meghatároznia a korlátozást jelentő ügycsoportokat. Mindazonáltal a joggyakorlat talán súlyosabb hibája, hogy a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén olyan sok ügycsoportot jelöl meg a bíróság, hogy az már szinte teljes korlátozásnak tekinthető. Így az alperes életének szinte minden szegmensében, ügyei intézésében is, szüksége van a gondnoka hozzájárulására. Ilyen esetekben véleményem szerint csak „*látzat cselekvőképességről*” beszélhetünk.

Egy példaként említett ügyben a másodfokon eljáró bíróság remekül rávilágított, arra, hogy azokat az ügycsoportokat kell az alperes vonatkozásában megtalálni, amelyek a betegsége által negatívan érintettek, mert csak ebben a körben értelmezhető a gondnoki segítségnyújtás.⁸⁶ A teljesség igénye nélkül szeretném ismertetni a BHGY-ben szereplő, a részleges gondnokság vonatkozásában felmerült ügycsoportokat. A részleges gondnokságot elrendelő ügyekben a leggyakrabban előforduló ügycsoportok a vagyoni jellegűek. Ennek oka, hogy a bíróság nem csupán az alperes vagyonával való rendelkezési jogának korlátozására

⁸² Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Szolnoki Járásbíróság 23.P.20.459/2021/80/2. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Békéscsabai Járásbíróság 3.P.20.360/2022/19-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Szentendrei Járásbíróság 7.P.20.469/2020/44. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸³ Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Kúria II.Pfv.20.310/2021/5-II. sz. (<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Békéscsabai Járásbíróság 3.P.20.360/2022/19-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.183/2021/4.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.541/2021/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 6.Pf.25.780/2022/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸⁴ Kúria II.Pfv.20.310/2021/5-II. sz. (<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Békéscsabai Járásbíróság 3.P.20.360/2022/19-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.541/2021/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.687/2021/5/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.920/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 6.Pf.25.780/2022/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸⁵ Kúria Pfv.II.22.266/2017/11

⁸⁶ Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

törekszik⁸⁷, hanem a jogos örökösöket és a gazdasági szférát is védi. A gondnokság alá helyezett személy mentális zavarban szenved, ezért gyógyszeres kezelése, valamint egészségügyi intézménybe történő elhelyezése⁸⁸ tekintetében is képesnek kell lennie a felelős döntéshozatalra. Az általam vizsgált ügyekben a bíróság túlnyomórészt indokoltnak találta a gondnok kirendelését az egészségügyi ellátással kapcsolatos jogok gyakorlásában is.⁸⁹

Nem egyértelmű a joggyakorlat a perindítási jogosultság, mint alkotmányos alapjog korlátozásával kapcsolatban. A „*perlekedési tébolyként*” is nyilvántartott jelenség megítélése ebbe a problémakörbe tartozik. Önmagában az, hogy az alperes a hatósághoz fordul nem minősíthető perlekedésnek, de a petíciós jogot jóhiszeműen és a tisztesség követelményeinek megfelelően kell gyakorolni. Generális szabadságjog jellegére tekintettel a korlátozás csak szigorú szempontok mellett és kizárólag külön jogszabályi feltételek fennállása esetén indokolt (panaszokról és a közérdekű bejelentésekről szóló 2013. évi CLXV. törvény). A Kúria felülvizsgálati jogkörében eljárva kimondja a panaszbeadványok száma önmagában nem alapozhatja meg a petíciós jog korlátozását, annak alapjogi jellege miatt. Továbbá a bíróság a petíciós jog gyakorlását nem minősítheti rosszhiszeműnek, avagy tisztességtelennek, mivel ez azt jelentené, hogy egy hatóság korlátozza az alapjog gyakorlását, ami ellentétes az Alaptörvénnyel.⁹⁰ A legkardinalisabb annak eldöntése, hogy a tartalma alapján a beadvány panasznak vagy eljárás kezdeményezésére irányuló beadványnak minősül, ugyanis az alperes petíciós jogával csak panaszokkal élhet. Az eljárás kikényszerítése érdekében tett eljárási cselekmények túlzott száma már megalapozhatja a perindítási jogosultság korlátozását.⁹¹ A perindítási jogosultság korlátozását tehát csak az észszerű mértéket meghaladó, többségében eredményre nem vezető eljárások alapozhatják meg, akkor, ha az eljárások szoros összefüggésben vannak az alperes mentális zavarával. Fontos kritérium még, hogy az eljárások száma jelentős költségkihatással, vagy más hátrányos következménnyel kell, hogy járjon az alperes személyét illetően.

⁸⁷ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸⁸ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.636.953/2021/6.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁸⁹ lásd például: Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>), Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság 8.P.20.674/2020/27-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>), Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>), Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>), Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>), Fővárosi Törvényszék 54.Pf.635.703/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹⁰ Kúria II.Pfv.20.812/2022/8-II sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹¹ Kúria II.Pfv.20.812/2022/8-II sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

A vizsgált ügyek alapján elmondható, hogy a felperes keresetlevelében a legtöbb ügycsoportot megjelöli,⁹² hogy a bíróság az eljárás során minél szélesebb körű vizsgálatot végezzen. Konstatálható az eseteket elemezve, hogy adott esetben a bíróság csak azokat az ügycsoportokat nem ítéli meg, amelyek nem lelhetőek fel az alperes életében.⁹³ A hivatkozási alap például, hogy ingatlan vagyonnal való rendelkezési jogát azért nem korlátozza a bíróság, mert az alperesnek nincs is ingatlan vagyona.⁹⁴ Ez a megoldás sem a jó irányba tereli a bírói gyakorlatot, ugyanis a ritualizált eljárások veszélye miatt megeshet, hogy a későbbiekben a bíróság más tényt nem is fog bizonyítani a keresetben megjelölt ügycsoportok tekintetében, csak azt, hogy van e relevanciája a gondnokság alá helyezendő személy életében.

A bíróság által megítélt ügycsoportokban az alperes túlnyomórészt képes lenne önálló döntéseket hozni, de nem biztos, hogy egyedül, ugyanis szüksége lenne arra, hogy egy segítő elmagyarázza neki az adott folyamatot, eljárást. Felmerül tehát a kérdés, hogy miért nem támogatót rendel ki ezen ügyekben a bíróság az alperes részére. Hiszen nem egy olyan ügy szerepel a BHGY-ben, melyben az eljáró bíróság kifejezetten kimondja az ügycsoport vonatkozásában az alperes csak segítségre szorul.⁹⁵

A támogatott döntéshozatal a bírósági gyakorlatban tényleges alternatíva vagy elhanyagolt lehetőség?

A cselekvőképesség korlátozása jogrendszerünkben négy konjunktív feltételhez kötött, melyek sorrendisége alapján az utolsó feltétel a fokozatossági elvre figyelemmel a korlátozás indokoltsága. Ezen feltétel szorul a joggyakorlatot elemezve a leginkább háttérbe, ugyanis a bíróságok többségében érdemi vizsgálatot nem folytatnak le arra nézve, van e más megoldás az

⁹² Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.469/2022/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Kúria II.Pfv.21.085/2022/3. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Fővárosi Törvényszék 54.Pf.635.607/2023/7/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹³ Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹⁴ Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹⁵ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság 8.P.20.674/2020/27-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Szentendrei Járásbíróság 7.P.20.469/2020/44. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

egyén védelme érdekében a cselekvőképesség korlátozása helyett. A támogatott döntéshozatal intézménye kíván a gondnokság alternatívája lenni megfeleltetve a CRPD iránymutatásainak. A támogatott döntéshozatal azonban az általam vizsgált ügyek jelentős részében meg sem jelenik, a bíróság nem nyilatkoztatja meg a gondnokság alá helyezendő személyt arra vonatkozóan, hogy rendeljen e ki számára bizonyos ügyek intézése céljából támogatót.⁹⁶ Ha a bíróság erre vonatkozóan mégis intéz kérdést az alpereshez, nem biztos, hogy belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt az egyén tud adekvát választ adni rá.

A bíróság nem kötelezheti támogató igénybevételére az alperest. Ha a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezési perben a bíróság a körülményeket mérlegelve úgy ítéli meg, hogy a gondnokság intézményére az alperes vonatkozásában nincs szükség, a keresetet elutasítja, és határozatát közli a gyámhatósággal. A támogatót általános jelleggel vagy meghatározott ügycsoportokra korlátozva a bíróság határozata alapján az illetékes gyámhatóság rendeli ki, az érintettel egyetértésben. A támogatott döntéshozatal mivel nem érinti az egyén cselekvőképességét, így a támogatott kifejezett kérelme hiányában nem jogosult jognyilatkozataiba betekinteni, valamint eljárásaiban részt venni.⁹⁷

Felmerül a kérdés, hogy ha adottak a körülmények a bíróság miért nem dönt soha a támogatott döntéshozatal mellett, milyen alapon hagyja figyelmen kívül a bíróság a jogintézményt, mint lehetséges alternatívát. Ugyanis van arra példa, hogy egzakt kijelentette a bíróság vagy a szakértő, esetleg mindkettő, hogy az alperes állapota nem végleges, tünetei vagy visszahúzódtak vagy a jövőre nézve helyzete kedvezően alakulhat.⁹⁸ Továbbá a személyállapoti perek során meghallgatott tanúk által alátámasztásra került az is, hogy az alperes önálló életvitelre képes és gyógyszerrel akár az állapota is javítható lenne, ennek ellenére a bíróság elrendelte a cselekvőképesség korlátozását.⁹⁹ Az egyén cselekvőképességét mindössze a mentális zavarára tekintettel nem lehet se elvenni, se korlátozni. A bíróság azonban automatikusan nyúl a cselekvőképesség korlátozásának eszközéhez. Olyanformán, hogy megítéli a cselekvőképesség korlátozását akkor is, ha az alperes elmebetegsége és érdektelensége ellenére tájékozott és intellektuális, azzal, hogy emlékezete szimplán csak pontatlan.¹⁰⁰ A bíróság egy ügyben még odáig is jutott, hogy az alperes szegényes

⁹⁶ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Körmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.183/2021/4.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹⁷ Támtv. 4. § (1)

⁹⁸ Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.054/2020/19-II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

⁹⁹ Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16-I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰⁰ Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

életkörülményeire tekintettel vélte megalapozottnak a gondnokság elrendelését. Azonban az, hogy valaki szegényes körülmények között él nem lehet alap a gondnokság alá helyezésre, pláne akkor, ha képes önellátásra és ismeri a pénz értékét is, továbbá nem herdálja el a vagyonát.¹⁰¹ Ehhez hasonló érzékeny ügyeknél a bíróság számára felmerülhetne lehetőségként a támogató igénybevétele a cselekvőképességet korlátozó jogintézmények helyett. Egy esetben a bíróság úgy vont le következtetéseket a bizonyítékok alapján és ítélte meg a cselekvőképesség részleges korlátozását, hogy azt az alperes körülményei és életvitele egyáltalán nem indokolták. Egyedül az egyén mentális zavara nyert megállapítást a szakértő által, a bíróság konstataulta, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik, képes önellátásra, ismeri a környezetét és vagyonát is tudja kezelni.¹⁰² A gondnokság intézménye tehát az alperes vonatkozásában ilyen és ehhez hasonló esetekben nem az érdekét szolgálja, csak szükségtelenül korlátozza a jogait. Az, hogy az alperes igényeit és kívánságait figyelmen kívül hagyták, egyértelműen kiderül nem egy gondnoksági ügyből. Megesett, hogy másodfokon az alperes kifejezetten kérte a részleges gondnokság helyett támogató kirendelését, ezt a kérését azonban a bíróság figyelmen kívül hagyta, sőt nem is vette számba, mint reális lehetőséget.¹⁰³

Más oldalról megvizsgálva a kérdést, nem szokványos ítéletet hozott a bíróság amikor egy bizonyos ügyben kimondta, az alperes gondnokság alá helyezés nélkül lesz a jövőben cselekvőképtelen. A gondnokság alá helyezés felülvizsgálata során ugyanis korábban bizonyítást nyert, hogy nincs szükség a cselekvőképesség teljes korlátozására, sőt a később megállapított részleges gondnokság sem bizonyult megalapozottnak. Az első felülvizsgálat során tehát nagy váltás figyelhető meg, hiszen nemhogy a teljes korlátozás, de még a három ügycsoport tekintetében kimondott részleges korlátozás sem bizonyult indokoltnak. A bíróság a legutóbbi felülvizsgálat során megszüntette az alperes gondnokság alá helyezését és támogató kirendelését javasolta. A bíróság arra alapozta ítéletét, hogy a gondnokolt gondnokával nem működött együtt és a gondnokság intézménye ellen kifejezetten tiltakozott. Az alperes azonban új gondnokot is kérvényezhetett volna a bíróságtól, hiszen a gondnok személyével voltak fenntartásai. A bíróság a felülvizsgálati eljárás során az orvosszakértői vizsgálat kirendelését is mellőzte figyelemmel arra, hogy az alperes a perben az együttműködéstől kifejezetten elzárkózott. Érdekes ez a megoldás, hiszen, ha nincs elmeorvos szakértő általi vizsgálat akkor mi alapján indokolja az alperes mentális zavarát a bíróság. A per során tehát arra a következtetésre jutott a bíróság, hogy ha a gondnokolt nem működik együtt a gondnokával

¹⁰¹ Kőrmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰² Kőrmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰³ Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

akkor nincs szükség a gondnokság intézményére. Felmerül a kérdés, ha a cselekvőképesség korlátozásához szükséges feltételek fennállnak, de nem rendelik el azt, akkor, hogy lesz biztosítva az alperes jogi biztonsága.¹⁰⁴ Az alperes számára nemcsak jogi, hanem pénzügyi, egészségügyi és egzisztenciális biztonság is biztosítandó. Ennek célja az lenne, hogy egy olyan átfogó védelmi háló jöjjön létre, amely lehetővé teszi, hogy az alperes méltóságát és életminőségét megőrizve élhessen, még akkor is, ha a cselekvőképességének korlátozása nem válik szükségessé.

Kivételes esetek: a támogatott döntéshozatal alkalmazása

Kevés, de mégis fellelhetőek olyan példaértékű ügyek, melyekben a bíróság a támogató kirendelése mellett döntött és meghatározta az érintett ügycsoportokat is. Az egyik ügyben a bíróság a részlegesen korlátozó gondnokság iránti kereseti kérelem elutasítása után egy ügycsoportban – ingatlannal kapcsolatos jognyilatkozatok megtétele – rendelt ki támogatót az alperes részére. Az alperes ugyan kérte a kereset elutasítását, de nem ellenezte személyes meghallgatásán a támogató kirendelését. Autizmus spektrumzavart diagnosztizáltak az alperesnél, de ez fejlődési zavar jellegére tekintettel nem sorolható a mentális zavar kategóriájába, így nem lehet a gondnokság alapja. A szakértő konstataulta az alperes beszédhibáját, de véleményébe foglalta azt is, hogy a beszédértéssel nincs problémája, gondolkodása korához mérten normális és jövőképe is reális. A bíróság döntése indokolásában kinyilvánította, hogy az alperesnek a gondoskodó családja mellett lehetőséget kell biztosítani arra, hogy amennyiben ő azt szükségesnek tartja megillessen a támogatott döntéshozatal igénybevételének lehetősége. Az elsőfokú bíróság kifejti, hogy a gondnokság súlyosan korlátozza a személyes autonómiát, így elrendelése csak akkor indokolt, ha a törvényi feltételek maradéktalanul megvalósulnak.¹⁰⁵

A másik ügyben a szakvélemény alapján is egyértelműen megállapítható volt, hogy az alperes ugyan enyhe fokú értelmi fogyatékoságban szenved, de önellátó, gondozásra nem szorul. Alperes személyes meghallgatásán elmondta, nem érzi magát mentálisan betegnek, de úgy véli szüksége van gondnokra, mert nem bízik magában. A bíróság többek között azért sem helyezte az alperest a kereseti kérelemnek megfelelően cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alá, mert mentális zavara ezt nem indokolta, továbbá belátási képessége

¹⁰⁴ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.632.575/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰⁵ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 16.P.XVIII.20.186/2021/20. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

megfelelő ügyeinek önálló viteléhez. Továbbá az alperes egyéni szociális körülményei is a támogató kirendelését alapozták meg. A bíróság indokolásában rámutatott, hogy az ítélkezési gyakorlat következetesen azt az álláspontot képviseli, hogy a gondnokság alá helyezésre csak végső esetben kerülhet sor, akkor, ha a fél jogainak védelme más jogintézménnyel nem biztosítható. Hangsúlyozta a gondnokság alá helyezés nem ölthet preventív jelleget, nem lehet egy esetleges jövőbeli esemény bekövetkezte miatt gondnokság alá helyezni valakit.¹⁰⁶ A joggyakorlatot vizsgálva az egyik leginkább szembetűnő probléma mégis az, hogy a gondnokság intézményét a bíróság nem a törvényileg meghatározott céljára használja. A gondnokság nem preventív eszköz, csak az alperes jelenlegi állapotára reflektálva rendelhető ki gondnok, avagy támogató. A bíróság azonban sok esetben a szellemi hanyatlás kisebb jelére is megoldásként a helyettes döntéshozatali mechanizmusokat alkalmazza.¹⁰⁷ Természetesen ez sérti a méltósággal megöregedéshez való jogot is, miszerint az idősödéssel együtt járó fizikai és szellemi változások képességvesztéssel nem eredményezhetnek gondnokság alá helyezést amellet, hogy a jogintézmény is elveszíti ezáltal a tényleges funkcióját.

Az általam vizsgált egyik ügynél a bíróság tárgyaláson kívüli ítéletet hozott, elutasította a részleges gondnokság alá helyezésre vonatkozó kérelmet és támogatót rendelt ki. Kedvező ugyan az ítélet, de felmerül a kérdés, hogy miért nem került sor tárgyalásra és így az alperes személyes meghallgatására sem.¹⁰⁸

A másodfokon eljáró bíróság az alperest egy ügyben úgy jogosítja fel általános jelleggel támogató igénybevitelére, hogy ezzel az elsőfok ítéletét megváltoztatja. Az eset azért is érdemel kiemelt figyelmet, mert megelőző intézkedéseket is fogantatosított a bíróság a per előtt az alperes érdekeinek védelme céljából. Az alperes már az elsőfokú tárgyaláson jelezte ellenkérelmében a bíróság felé, hogy a támogatott döntéshozatal lenne számára a legkedvezőbb, hiszen a gondnokság feltételei elmondása szerint nem állnak fenn. Az alperes nem vitatta, hogy demenciában, tehát mentális zavarban szenved. A bíróság kimondja, jogilag a mentális zavart akkor kell az érintett ügyei viteléhez szükséges belátási képességet érintőnek minősíteni, ha ő a károsodott mentális állapotára visszavezethető ok miatt már nem képes a külvilág valóságának megfelelő érzékelésére, vagy a létfenntartását egészségügyi, fizikai és egzisztenciális oldalról is biztosító valós érdekei felismerésére, vagy ezen érdekeinek megfelelő cselekvésre. Az alperes

¹⁰⁶ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.P.XVIII. 4.P.20.684/2021/19. sz.

(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰⁷ Kőrmendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Szentendrei Járásbíróság 7.P.20.469/2020/44. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.920/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

¹⁰⁸ Mátészalkai Járásbíróság 3.P.20.724/2020/12/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

helyzete a bíróság szerint nem tekinthető olyannak, amely külső intézményesített beavatkozást igényelne. A kétséget kizáróan törekény mentális állapotú alperes védelme érdekében a másodfokú bíróság azonban indokoltnak találta az alperes részére általános jelleggel a támogató igénybevételét biztosítani.¹⁰⁹

Összegzés

A dolgozatom középpontjában az a kérdés állt, hogy a gondnokság intézménye meg tud-e felelni a nemzetközi jog által felállított elvárásoknak, valamint, hogy megfelelő és szükséges támogatást nyújt-e az érintetteknek. Továbbá célom volt annak vizsgálata, hogy a támogatott döntéshozatal valódi alternatívát jelent-e a gondnokság intézményével szemben, valamint, hogy van-e gyakorlati relevanciája a hazánkban több, mint tíz éve létező személyközpontú, emberi jogi érdekeket maximálisan figyelembe vevő támogatott döntéshozatalnak.

Arra a következtetésre jutottam, hogy a támogatott döntéshozatal joggyakorlati hiányosságaiból és felületes szabályozásából adódóan nem tudta megváltoztatni az uralkodó ítélkezési gyakorlatot. Konstatálható, hogy a bíróság figyelmen kívül hagyja a támogatott döntéshozatal intézményét, nem tekinti a gondnokság lehetséges alternatívájának. Az erőteljesen jogkorlátozó jellegű helyettes döntéshozatali mechanizmusok uralma figyelhető meg a bírósági gyakorlatban, tehát hiába a CRPD iránymutatása, nem sikerült eljutni sem a gyakorlatban, sem jogszabályi szinten ahhoz, hogy a támogatott döntéshozatal intézménye élvezzen prioritást.

A cselekvőképesség korlátozásának joggyakorlatát vizsgálva a legkardinálisabb kérdés annak eldöntése, hogy a korlátozás valóban szükséges-e, és ha igen, akkor milyen mértékben szükséges. A szükségesség-arányosság szab korlátot a jogintézménynek ugyanis a gondnokság alá helyezés az egyén egyik legalapvetőbb alkotmányos jogát, az önrendelkezési jogot korlátozza. A joggyakorlat azt bizonyítja, hogy a bíróság a feltételek vizsgálata során nem fektet kellő hangsúlyt arra, hogy részleteiben megvizsgálja nincs-e más lehetőség az egyén érdekeinek védelme érdekében. A vizsgált ügyek alapján ugyanis az állapítható meg, hogy a bíróság automatikusan nyúl a cselekvőképesség korlátozásának eszközeihez, legtöbb esetben nem a teljes korlátozáshoz, hanem a cselekvőképesség részleges korlátozásához. A fokozatosság elve többnyire az ügycsoportok megállapítása során is sérül, ugyanis a bíróságok nem egyéniesítik

¹⁰⁹ Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.469/2022/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

kellően az eljárásokat, sok esetben olyan ügycsoportokat is megjelölnek, amelyek nem indokoltak a gondnokság alá helyezendő személy életében.

A joggyakorlat elemzése rávilágított arra a problémára, hogy a cselekvőképesség korlátozásához szükséges feltételek összemosódnak, nem egyértelmű a hatásköri megoszlás a szakértő és a bíróság között ezen feltételek vizsgálata során. A Kúria iránymutatásokkal igyekszik a hatásköri megoszlást tisztázni, azonban alsóbb szinteken a bíróságok újra és újra elkövetik azt a kritikus ítélkezési hibát, hogy döntésüket a szakértői véleményre alapozzák. Az irányadó szabályozás alapján azonban az orvosszakértői vélemény önmagában nem lehet perdöntő, a szakértő kompetenciájába kizárólag a mentális zavar fennállásának megállapítása tartozhat. A belátási képesség vizsgálata jogkérdés, így a bíróság vizsgálódási körébe tartozik, ennek eszköze az érintett személyes meghallgatása is, amelyet a bíróság előszeretettel mellőz. Alapvető döntési mulasztás tehát a joggyakorlatban, hogy ha a szakértő megállapítja a mentális zavar fennállását a bíróság a további feltételekre vizsgálódást nem folytat le, így aláírva az egyén önrendelkezési jogát.

A jogalkotó nem kíván változtatni a cselekvőképességgel kapcsolatos hazai szabályozáson, így a jogalkalmazást sújtja ezen terhes, de mégis nemes feladat. A joggyakorlat feladata a szabályozás pontosítása az ítélkezési gyakorlat által, az egységes jogalkalmazás továbbá, hogy indokolásaikkal a későbbi döntések meghozatalát elősegítsék és jogszerű, arányos voltát biztosítsák.

Fontosnak tartom a kérdéskör vizsgálatát, ugyanis egy hátrányos helyzetben lévő társadalmi csoportot rekeszt ki a gondnokság intézménye a jogvédelmi rendszerből. Az általam vizsgált ügyek jelentős részének ritualizált volta azt a veszélyt hordozza magában, hogy a korlátozás a szükségesség-arányosság követelményének nem felel meg. Az egyéniesítés elengedhetetlen egy személyállapoti per során, elvégre a gondnokság célja a gondnokság alá helyezendő személy jogi biztonságának elősegítése.

Irodalomjegyzék

Bírósági döntések:

- I.** Keszthelyi Járásbíróság 7.P.20.202/2020/16.-I. sz.
(forrás:<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- II.** Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.054/2020/19-II. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- III.** Battonyai Járásbíróság 4.P.20.242/2021/10/II. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- IV.** Köröendi Járásbíróság 2.P.20.185/2020/17/III. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- V.** Zalaegerszegi Törvényszék 2.Pf.20.798/2020/5/I. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- VI.** Dombóvári Járásbíróság 4.P.20.335/2020/14-II. szám (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- VII.** Battonyai Járásbíróság 4.P.20.248/2021/10/II (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- VIII.** Battonyai Járásbíróság 4.P.20.083/2021/18/II. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- IX.** Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 4.P.XVIII. 20684/2021/19. sz.
(forrás:<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- X.** Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság 16.P.XVIII.20.186/2021/20. sz.
(forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XI.** Mátészalkai Járásbíróság 3.P.20.724/2020/12/I. sz. (<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XII.** Kúria II.Pfv.20.310/2021/5-II. sz. (<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XIII.** Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság 8.P.20.674/2020/27-II. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XIV.** Szolnoki Járásbíróság 23.P.20.459/2021/80/2. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XV.** Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.562/2022/3.-II. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XVI.** Békéscsabai Járásbíróság 3.P.20.360/2022/19-I. sz. (forrás:
<https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

- XVII.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.183/2021/4.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XVIII.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.636.953/2021/6.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XIX.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.541/2021/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XX.** Kúria II.Pfv.20.812/2022/8-II sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXI.** Kúria II.Pfv.21.152/2021/7. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXII.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.469/2022/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXIII.** Szentendrei Járásbíróság 7.P.20.469/2020/44. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXIV.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.637.687/2021/5/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXV.** Szombathelyi Járásbíróság 31.P.20.235/2021/24. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXVI.** Gyulai Törvényszék 15.Pf.25.294/2022/5.II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXVII.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.634.833/2023/10/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXVIII.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.632.575/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXIX.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.635.703/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXX.** Fővárosi Törvényszék 54.Pf.630.920/2023/3/I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXXI.** Gyulai Törvényszék 6.Pf.25.780/2022/3.I. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXXII.** Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 13.P.22.903/2020/81. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)
- XXXIII.** Kúria II.Pfv.21.085/2022/3. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

XXXIV. Fővárosi Törvényszék 54.Pf.635.607/2023/7/II. sz. (forrás: <https://eakta.birosag.hu/anonimizalt-hatarozatok>)

Felhasznált jogszabályok:

Magyarország Alaptörvénye

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1959. évi IV. törvény

2009. évi CXX. törvény

2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)

2013.évi XXXVI. törvény a választási eljárásról

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

Felhasznált tudományos munkák:

WEISS EMILIA.: A szerződés érvénytelensége a polgári jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1969

NYÍRŐNÉ KISS ILDIKÓ: A gondnoksági perek joggyakorlat-elemzésének tanulságai. Családi Jog, 2023/3.

DÓSA ÁGNES: Cselekvőképesség és gondnokság Németország, Svájc, Ausztria és egyes kelet-európai államok jogában. Állam- és Jogtudomány, 2001/1-2.

BOROS ZSUZSA: A cselekvőképesség korlátozásának hazai tendenciái a nemzetközi elvárások tükrében. Családi Jog, 2023/2.

HOFFMANN ISTVÁN - KISS VALÉRIA - MALÉTH ANETT- TÖKEY BALÁZS: A gondnoksági perek empirikus vizsgálata. A nagykorúak cselekvőképességének korlátozása Magyarországon, az NKFIH által támogatott alap kutatás (FK 132513)

GOMBOS GÁBOR – HOFFMANN ISTVÁN – KÖNCZEI GYÖRGY - NAGY ZITA – SZABÓ GYULA: A támogatott döntéshozatal elmélete és gyakorlata. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Budapest, 2009.

BADÓ ATTILA et al.: FORVM Acta Juridica et Politica. Acta Universitas Szegediensis, 2011., I. évfolyan II. szám

GURBAI SÁNDOR (2015): A gondnokság alá helyezett személyek választójoga a nemzetközi jog, az európai regionális jog és a komparatív közjog tükrében. Doktori értekezés tézisei. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola.

Egyéb felhasznált anyagok:

Magyarország Kormánya: T/7971 sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, előadó: Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter – 2012 július

Az alapvető jogok biztosának jelentése (2016): AJB 2709/2016. számú ügyben Csikós Tímea és Kozicz Ágnes előkészítő munkája nyomán

Kúria Pfv.II.20.901/2018/9.

Kúria Pfv.II.20.198/2019/7.

Kúria Pfv.II.22.266/2017/11

Országgyűlés, 225. ülésnap (2012.10.03.), 3-113. felszólalás (forrás: https://www.parlament.hu/web/guest/folyamatban-levo-torvenyjavaslatok?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_auth=aZ8tcYNq&_hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcpqlsql%2Fogy_naplo.naplo_fadat_aktus%3Fp_ckl%3D39%26p_uln%3D225%26p_felsz%3D3%26p_felszig%3D113%26p_aktus%3D3)

51/2010. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2010, 328

11/2014. (IV. 4.) AB határozat, ABH 2014, 476, 481.

Kúria, Szakmai testületek állásfoglalásai: https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=335&body_value= (2024. 11. 24.)

https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0058.html

El.2018.El.II.JGY.P.1. A sürgősségi pszichiátriai intézeti gyógykezelés elrendelésével kapcsolatos bírósági gyakorlat vizsgálatára létrehozott joggyakorlatelemző csoport Összefoglaló véleménye

EBH 2007.1597, BH 2008.265